

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

PROBLEMS OF REALIZATION OF PATENT JUSTICE IN UKRAINE

Некlesa Ю.В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри інтелектуальної власності і права

*Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У статті розглядаються проблеми судового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема у світлі створення в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Аналізується зарубіжний досвід діяльності схожих судів. Розкриваються позитивні наслідки появи цієї судової інституції, а також виявляються проблемні моменти, що можуть мати негативні наслідки для ефективності судового розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності. Розроблені пропозиції щодо вдосконалення чинного процесуального законодавства в частині регулювання діяльності вказаного суду.

Ключові слова: патентна юстиція, захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, спеціалізація судів, Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

В статье рассматриваются проблемы судебной защиты прав на объекты интеллектуальной собственности, в частности в контексте создания в Украине Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности. Анализируется зарубежный опыт деятельности подобных судов. Раскрываются положительные последствия появления этого судебного органа, а также выявляются проблемные моменты, которые могут иметь негативные последствия для эффективности судебного рассмотрения споров в сфере интеллектуальной собственности. Разработаны предложения по усовершенствованию действующего процессуального законодательства в части регулирования деятельности указанного суда.

Ключевые слова: патентная юстиция, защита прав на объекты интеллектуальной собственности, специализация судов, Высший суд по вопросам интеллектуальной собственности.

The article deals with the problems of judicial protection of rights on objects of intellectual property, in particular, in the light of the creation in Ukraine of the High Court on Intellectual Property. The foreign experience of similar courts activities is analyzed. The positive effects of the appearance of this judicial institution are revealed, as well as revealing issues that may have negative consequences for the effectiveness of court proceedings in the field of intellectual property. The proposals on improving the current procedural legislation in part of regulating the activity of the mentioned court have been developed.

Key words: patent justice, protection of rights on intellectual property objects, specialization of courts, High Court on Intellectual Property.

Постановка проблеми. Натепер дотримання правил у сфері інтелектуальної власності (надалі – ІВ) є одним із головних показників розвитку суспільства. Розвиток законодавства про ІВ зумовив активне використання у цивільному обороті творів науки, літератури та мистецтва, об'єктів суміжних прав, прав на винаходи, корисні моделі, засоби індивідуалізації виробників та продукції та інших виключних прав. Разом з тим це призвело до численних негативних наслідків, зокрема контрафакції об'єктів ІВ, незаконного розміщення та використання творів, зокрема і в телекомунікаційних мережах. Тому важливість питання захисту прав на об'єкти ІВ не викликає сумнівів.

Водночас спори з приводу порушень у сфері ІВ належать до одних із найскладніших судових справ, що викликані цілою низкою причин, одні з яких є суб'єктивними, зокрема, пов'язаними з відсутністю у сторони, яка звертається до суду за захистом свого порушеного права, необхідного досвіду та знань, що призводить до пред'явлення безпідставних позовних вимог, надання суду недостатніх доказів, неправильного визначення відповідачів. Інші причини є об'єктивними, наприклад, пов'язаними з недостатньою законодавчою урегульованістю спірних правовідносин. Крім того, вирішення таких спорів є трудомістким, вимагає значного часу та спеціальних знань і досвіду, тому вже тривалий час як на науковому, так і на законодавчому рівнях вивчається питання формування органів патентної юстиції, що вилілось у створення в судовій системі України спеціалізованого судового органу – Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Нині стоїть завдання аналізу та подальшого вдосконалення законодавчих положень, що регулюють діяльність цього суду.

Питання впровадження в Україні системи патентної юстиції розглядались у працях: Г. Андрощука, Ю. Бошицького, М. Галаянтіча, О. Дорошенка, В. Дроб'язка, В. Жарова, В. Москаленко, О. Орлюк, М. Паладія, О. Під-

опригори, О. Святоцького, П. Цибульова та інших. Разом з тим прийняття нового законодавства у цій сфері потребує нового погляду на проблему захисту прав ІВ спеціалізованим судом.

Метою цієї статті є аналіз передумов створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності (надалі – ВСПІВ), дослідження наслідків його створення, виявлення проблемних моментів його діяльності та розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавчого регулювання діяльності суду.

Виклад основного матеріалу. Створення системи уповноважених державою органів виконавчої та судової влади є необхідною умовою належного захисту прав ІВ, під яким розуміють передбачену законодавством діяльність цих органів щодо визнання, поновлення прав, а також усунення перешкод, що заважають суб'єктам права ІВ реалізації їхніх прав та законних інтересів [1, с. 35].

Слід відзначити, що, як і у разі захисту будь-якого суб'єктивного права, традиційно виділяють дві форми захисту прав ІВ: юрисдикційну та неюрисдикційну [2, с. 73]. Остання передбачає захист права інтелектуальної власності самостійно, без звернення за допомогою у державні органи або в інші компетентні органи. Суть юрисдикційної форми захисту полягає у зверненні особи, права і законні інтереси якої порушено неправомірними діями, за захистом до державних або інших компетентних органів, які уповноважені вжити необхідних заходів для відновлення порушеного права і припинення правопорушення. Юрисдикційна форма захисту включає судовий і адміністративний порядок захисту прав [3, с. 111–115].

Зокрема, в адміністративному порядку захист прав ІВ здійснюють відповідні органи патентних відомств, митні органи, органи, які опікуються захистом конкуренції, та правоохоронні органи, кожен з яких у межах своєї компетенції здійснює повноваження із захисту прав на об'єкти

ІВ. Перш за все адміністративний порядок передбачає вирішення спору органом патентного відомства [4, с. 390]. На сьогодні в Україні діє Апеляційна палата Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, яка розглядає скарги заявників на рішення Департаменту інтелектуальної власності Міністерства стосовно реєстрації прав на об'єкти інтелектуальної власності на підставі спеціальної процедури, визначеної Регламентом Апеляційної палати Державного департаменту інтелектуальної власності, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 15.09.2003 р. № 622. Така процедура більш проста порівняно із судочинством та виключає більшість процесуальних дій, потребує значно менших затрат часу та фінансових витрат. Разом з тим, як правильно відзначається, судовий порядок розгляду спорів є найбільш демократичною та досконалою формою охорони суб'єктивного права, що забезпечує повною мірою реалізацію принципів рівності сторін та незалежності органу, який розглядає справу, від відомчих інтересів. До того ж захист прав учасників спору зумовлений додержанням гарантій, встановлених процесуальним кодексом [5, с. 343].

Тому судова форма захисту є найбільш поширеною серед юрисдикційних форм захисту прав на об'єкти ІВ. Універсальність сфери її застосування спирається на конституційний принцип поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі (ст. 124 Конституції України) [6, с. 49].

Слід також відзначити, що спори з патентним відомством не вичерпують перелік справ, що виникають внаслідок порушення прав на об'єкти ІВ. Окрім спорів, що стосуються кваліфікації об'єкта ІВ, поширеними є також справи про порушення прав, підтверджених охоронним документом.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у зв'язку із застосуванням цього Закону. Суди відповідно до їхньої компетенції розв'язують, зокрема, спори про: авторство на винахід (корисну модель); встановлення факту використання винаходу (корисної моделі); встановлення власника патенту; порушення прав власника патенту; укладання та виконання ліцензійних договорів; право попереднього користування; компенсації. Аналогічний перелік справ окреслено ч. 2 ст. 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» щодо промислових зразків. Згідно з ч. 2 ст. 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» суди відповідно до їхньої компетенції розв'язують, зокрема, спори про: встановлення власника свідоцтва; укладання та виконання ліцензійних договорів; порушення прав власника свідоцтва. Способи цивільно-правового захисту авторського права і суміжних прав судом визначено ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Тривалий час спори, що виникають у зв'язку із порушенням, невизнанням чи оспорюванням прав ІВ, становили предмет судового розгляду в межах господарської, адміністративної, цивільної юрисдикції. Більша частина справ, пов'язаних із захистом прав промислової власності, становила предмет розгляду господарських судів, що є цілком законним фактом, з огляду на переважно господарську належність правовідносин промислової власності, стосовно яких здійснюються перешкоди через порушення, невизнання чи оспорювання права. Тенденція до зростання кількості справ, розглянутих у господарських судах з приводу захисту прав на об'єкти промислової власності, була зумовлена підвищенням зацікавленості суб'єктів господарювання в належному захисті своїх майнових інтересів, опосередкованих правами промислової власності, та пристосованістю господарсько-судової форми захисту для розв'язання економічних спорів [6, с. 49–50].

Разом з тим частину справ, пов'язаних із захистом ІВ, до недавнього часу законодавством було віднесено до ком-

петенції загальних судів та адміністративних судів. При цьому в судах різної спеціалізації були відсутні єдині підходи до тлумачення законодавства з ІВ, що створювало суперечливу правозастосовну практику. Нерідко виникали проблеми із визначенням підвідомчості конкретних справ цієї категорії (наприклад, коли у них третьою стороною виступали суб'єкти – учасники процесу, що належать до різних юрисдикцій). При цьому з незначними винятками кваліфікація суддів загальних судів та адміністративних судів (на відміну від господарських) була явно недостатньою [7, с. 126–127].

Тому в літературі досить довго обговорювалося питання необхідності створення єдиного окремого судового органу, який спеціалізувався би на розгляді справ такої категорії. Ще у 2001 році Указом Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» Кабінету Міністрів України було дано доручення вивчити питання щодо доцільності створення спеціалізованого патентного суду, а Концепція розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 роки містила тезу про необхідність створення спеціалізованого суду.

Як приклад успішної діяльності такого суду щодо розгляду спорів у сфері захисту прав ІВ у наукових джерелах досить часто наводився досвід таких розвинених зарубіжних держав, як Німеччина, Великобританія, Швеція, США тощо, у яких діють спеціалізовані патентні суди [8, с. 6].

Узагальнивши велику кількість іноземної практики з питання функціонування патентних судів, М.І. Баженов вдалося сформулювати узагальнені їх особливості, а саме: 1) більшість спеціалізованих судів призначена для вирішення питань, що стосуються об'єктів промислової власності і лише деякі з них об'єднують компетенцію в промисловій власності з авторським правом та суміжними правами; 2) переважно більшість досліджуваних судів не можна назвати судами першої інстанції в нашому національному розумінні, оскільки вони в основному розглядають апеляції на рішення патентних відомств; 3) ці суди об'єднують фахівців різних сфер: юриспруденції і науково-технічної сфери; 4) патентні суди в основному розглядають питання кваліфікації в набутті патентних прав, тоді як питання порушення патентних прав залишаються в компетенції інших судових інстанцій [9, с. 124–125].

Таким чином, поряд з наявністю значного позитивного досвіду низка напрацювань інших держав у цій сфері виявилася для України не досить прийнятними. Просте перенесення їх до національної системи судочинства призвело б до створення недієздатного судового органу та не вирішило би проблему підвищення ефективності судового захисту прав на об'єкти ІВ. Зокрема, зважаючи на те, що в Україні більшість судових справ у сфері ІВ виникають не зі спорів про кваліфікацію, а зі спорів про порушення відповідних прав, видається недоцільним наділяти патентні суди виключно повноваженнями з розгляду спорів про кваліфікацію, як це має місце, наприклад, у Німеччині [10, с. 229]. Так, у 2000 році німецька модель побудови патентного судочинства була використана під час створення Патентного суду Республіки Білорусь. Названий судовий орган так і не став у вказаній державі дієвим механізмом захисту прав ІВ, що зумовлено перш за все незмінністю судової колегії, уповноваженої розглядати та вирішувати спори, які виникають з права ІВ, а також відсутністю правової можливості оскарження рішень вказаного суду [10, с. 229].

Український законодавець пішов іншим шляхом. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII передбачено створення у системі судоустрою вищих спеціалізованих судів як судів першої та апеляційної інстанцій з розгляду окремих категорій справ, зокрема Вищого суду з питань інтелектуальної власності (ст. 31 Закону, надалі – ВСПІВ). При цьому у ч. 3 ст. 31

цього Закону відзначається, що вищі спеціалізовані суди розглядають справи, які віднесені до їхньої юрисдикції процесуальним законом.

Стосовно ВСПШ відповідні процесуальні норми передбачено Господарським процесуальним кодексом України (надалі – ГПК України). Відповідно до ч. 2 ст. 20 ГПК України ВСПШ розглядає справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема: 1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, зокрема щодо права попереднього користування; 2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, подовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси; 3) справи про визнання торговельної марки добре відомою; 4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, зокрема спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами; 5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії; 6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, зокрема: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань.

Таким чином, ВСПШ створений як спеціалізований суд у межах судів господарської юрисдикції, що заслуговує підтримки, оскільки зумовлено необхідністю збереження усталеної практики розгляду спорів у сфері ІВ господарськими судами. Ще з 1 березня 2003 р. у Вищому господарському суді України діяла спеціалізована колегія суддів з розгляду справ, пов'язаних із захистом прав ІВ. Подібні колегії також були створені у складі господарських судів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та Апеляційних господарських судів [11, с. 4]. Аналіз практики розгляду господарськими судами спорів у сфері ІВ показав значне підвищення рівня професіоналізму суддівського корпусу щодо розгляду таких справ. Набутий досвід знайшов втілення у численній кількості роз'яснювальних документів, у яких узагальнена практика застосування законодавства з питань промислової власності, висвітлено проблемні, неоднозначні питання правозастосування [6, с. 50].

Таким чином, ключовим критерієм визначення підвідомчості спорів у сфері захисту прав ІВ став характер предмета цих спорів, який зумовлений переважно господарською природою правовідносин щодо набуття, здійснення та захисту прав на об'єкти промислової власності [6, с. 50–52].

Створення цього спеціалізованого суду, як очікується, має призвести до низки позитивних наслідків. Так, серед позитивних моментів створення такого суду О. Орлюк називає: підвищення ефективності судочинства у сфері захисту прав ІВ, поліпшення рівня та якості захисту, забезпечення єдності правозастосовної практики, усунення відмінностей підходів до тлумачення законодавства, прискорення темпів розгляду спорів і суттєве скорочення витрат на судочинство [12, с. 14]. С. Пархомчук відзначає, що створення Спеціалізованого суду з розгляду справ у сфері ІВ та економічної конкуренції дасть змогу:

1) остаточно вирішити всі конфлікти щодо розподілу юрисдикції судових органів стосовно вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності та усунути суперечки про їх підвідомчість;

2) сконцентрувати досвід вирішення всіх спорів, що виникають у сфері інтелектуальної власності, та сформу-

вати єдину судову практику з цієї категорії судових справ, що у цілому сприятиме однаковому застосуванню численних нормативних актів у цій сфері;

3) скоротити час та витрати сторін спору, адже наявність спеціальної підготовки у суддів дасть змогу всебічно розглядати та вирішувати спори, не затягуючи розгляд численними, тривалими експертизами. Своєю чергою скорочення випадків призначення судових експертиз сприятиме загальному спрощенню розгляду судових справ;

4) оперативно захищати права та охоронювані законом інтереси суб'єктів спірних правовідносин, що особливо важливо, зважаючи на те, що вартість того чи іншого об'єкта ІВ є динамічною і швидко змінюється залежно від умов, в яких він використовується;

5) об'єднати в одному провадженні кілька вимог сторін, які хоча й виникають під час одного спору, але відповідно до законодавства мають розглядатись у порядку різного судочинства (наприклад, по судових спорах, які об'єднують вимогу суб'єкта визнати патент на винахід недійсним та скасувати рішення центрального органу виконавчої влади про реєстрацію лікарського засобу, що виготовляється із використанням такого винаходу. У той час як перша вимога має бути заявлена стороною в господарському процесі, друга підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства);

6) зменшити навантаження на суддів загальних місцевих судів, а також господарських та адміністративних судів [10, с. 230].

Потреба в створенні ВСПШ була зумовлена також особливістю правового статусу його суддів, якими можуть бути лише особи, що мають певний досвід роботи в сфері ІВ. Так, відповідно до ч. 1 ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддею ВСПШ може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у ВСПШ, а також відповідає одній із таких вимог: 1) має стаж роботи на посаді судді не менше трьох років; 2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше п'ять років; 3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років; 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1–3 цієї частини, щонайменше п'ять років.

Водночас створення цього суду поставило низку питань, відповіді на які визначають його майбутню ефективність.

Зокрема, викликає сумнів доцільність надання такому судові статусу вищого, оскільки відповідно до ч. 3 ст. 24 ГПК України ВСПШ розглядає як суд першої інстанції справи у спорах, визначених ч. 2 ст. 20 цього Кодексу. Наявність у судовій системі вищого суду має передбачати і наявність відповідних нижчестоящих судів, проте ВСПШ сам є судом першої інстанції.

Звертає на себе також увагу структура цього суду, яка згідно з ч. 4 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» поряд з судовими палатами з розгляду окремих категорій справ у першій інстанції включає апеляційну палату для розгляду справ в апеляційній інстанції. Відповідно до ч. 3 ст. 25 ГПК України Апеляційна палата ВСПШ переглядає в апеляційному порядку судові рішення, ухвалені цим судом. Таким чином, один і той самий судовий орган отримує повноваження щодо перегляду власних рішень як суд наступної інстанції.

Таке законодавче рішення видається не зовсім вдалим. Доцільніше було б створити Спеціалізований суд з питань ІВ та Апеляційний Спеціалізований суд з питань ІВ як дві окремі судові інституції. Зрозумілішим у цьому разі був би і порядок добору суддів до Апеляційного суду. Так,

ст. 28 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає підвищені вимоги до кандидатів на посаду суддів апеляційного суду порівняно з кандидатами у судді суду першої інстанції. Водночас відповідно до ч. 5 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» рішення про склад судової палати приймаються зборами суддів відповідного вищого спеціалізованого суду за пропозицією голови суду. При цьому незрозумілим залишається питання: чи поширюються на суддів Апеляційної палати ВСПВ вимоги до кандидата на посаду судді апеляційного суду.

Окремою проблемою може стати доступність цього суду та оперативність розгляду ним справ, зважаючи на те, що Указом Президента України від 29 вересня 2017 р. № 299/2017 «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» цей суд утворюється з місцезнаходженням у місті Києві, а Вища кваліфікаційна комісія суддів 30 вересня 2017 р. оголосила конкурс на зайняття 21-ї посади судді цього суду. Зрозуміло, що у створенні розгалуженої системи судів цієї спеціалізації немає сенсу, оскільки кількість підвідомчих їм справ по регіонах України різна, а найбільша кількість припадає на м. Київ. Так, за період з 2012 р. по перше півріччя 2014 р. найбільшу кількість справ у спорах пов'язаних із захистом прав на об'єкти ІВ, розглянуто Господарським судом міста Києва (всього 524 справи), найменшу – господарськими судами Тернопільської та Хмельницької областей (по одній справі) [13]. Але і з цих статистичних даних вбачається, що згаданий кількості суддів (частину з яких ще буде обрано до Апеляційної палати) буде важко впоратись з таким масивом справ, кількість яких має тенденцію до зростання. Що

ж стосується місцезнаходження суду, то воно, як відзначалося, може стати проблемою для доступності цього суду, особливо щодо малозначних справ.

Шляхом вирішення цієї проблеми може стати інститут розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження. Так, відповідно до ст. 247 ГПК України у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються мало-значні справи. Зокрема, частиною 4 цієї статті передбачено, що в такому порядку не можуть бути розглянуті справи у спорах щодо захисту прав ІВ, крім справ про стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Видається, для справ із сумою позову до цього ліміту законодавчо слід передбачити можливість розгляду у порядку спрощеного позовного провадження місцевими господарськими судами у першій інстанції. Це спростить доступ до судочинства такого роду широких верств населення і водночас зменшить навантаження на ВСПВ.

Висновки. Створення ВСПВ, беззаперечно, є прогресивним кроком на шляху реформування вітчизняного судочинства. Успішне функціонування цієї інституції сприятиме більш ефективному захисту прав на об'єкти ІВ внаслідок професійності та спеціалізації суддів, дасть змогу усунути проблеми розмежування юрисдикції в цій сфері та сформувати усталену судову практику. Водночас не виключена поява і труднощів у роботі вказаного спеціалізованого суду, деякі з яких можливо передбачити уже на теперішній час, зокрема, ускладнення доступу до такого суду та значне навантаження на нього. Вирішення цих проблем вбачається в подальшому вдосконаленні господарського процесуального законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності в Україні: навчальний посібник. К.: Інститут інтелектуальної власності, 2005. 88 с.
2. Жаров В.О. Право інтелектуальної власності в системі права України: навчальний посібник. К.: Інститут інтелектуальної власності і права, 2006. 108 с.
3. Резнік М.А. Організаційні заходи підвищення ефективності захисту прав в сфері інтелектуальної власності / М.А. Резнік, Г.К. Дорожко, М.О. Погоріла, К.О. Рибакіна. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2010. Т.1. С. 111–115.
4. Комзюк Л.Т., Боднар Д.І., Запорожець І.Г. Актуальні аспекти статусу патентного відомства: зарубіжний досвід і Україна. Восьма міжнародна научно-практична конференція «Актуальні проблеми охорони інтелектуальної власності», матеріали виступлений. Алушта, 6–11 сентября, 2004. С. 390.
5. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії і практики: Зб. наук. статей / За ред. Ю.С. Шемшученка, Ю.Л. Бошицького. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. С. 424 с.
6. Коваль І. Визначення судової юрисдикції щодо захисту прав у сфері промислової власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2012. № 1. С. 49–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpriv_2012_1_7
7. Данилюк А. Перспективи запровадження в Україні патентної юстиції. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2014. № 6. С. 126–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpriv_2014_6_16
8. Паладій М. Патентний суд: аргументи за. Інтелектуальна власність, 2002. № 4. С. 6–8.
9. Баженов М.І. Роздуми про доцільність створення в Україні спеціалізованих судів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 6-1. Том 1. 2014. С. 121–126.
10. Пархомчук С.О. Шляхи впровадження в судову систему України органів патентної юрисдикції. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 228–231. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2012_2_56
11. Кравченко О. Система органів управління в сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні. / О. Кравченко, С. Подоляка. Інтелектуальна власність, 2004. № 1. С. 3–6.
12. Орлюк О.П. Інтелектуальна власність як об'єкт наукової діяльності: стан та перспективи. Питання інтелектуальної власності: збірн. наук. праць: випуск 7. / Редкол.: О.Д. Святоцький та ін. К.: Лазурит-Поліграф, 2010. С. 4–15.
13. Бенедисюк І.М. «Я прихильник створення в Україні патентного суду». Інтерв'ю. Юридична газета. 2014. № 15–16. URL: <http://www.arbitr.gov.ua/news/print/1569>